

Geld, gas, gif

Vluchtige materie domineerde het economische nieuws in 1986. Terwijl de productie bleef groeien, de olie bleef vloeien en overheden bleven snoeien, beleefde de financiële wereld een hectisch jaar. De Amerikaanse dollar zette zijn duikvlucht die in 1985 begon in 1986 voort en zakte ten opzichte van andere OECD-valuta naar het niveau van 1981. De prijs van ruwe olie kelderde van \$ 28 per vat in januari tot minder dan \$ 10 in juli en herstelde zich daarna tot \$ 15. De geldhoeveelheid groeide in de meeste OECD-landen opnieuw aanzienlijk sneller dan het nominale inkomen zonder dat dit tot inflatie leidde. Integendeel, de inflatie nam verder af en dwong de laatste verstokte monetaristen hun theorieën te herzien. De rente zette haar neerwaartse beweging voort; de aandelenbeurzen hun opwaartse trend. In Londen ging dat gepaard met een 'big bang', ten teken dat de liberalisatie en internationalisatie van financiële markten niet meer te stoppen zijn. De hele financiële sector werd gekenmerkt door koortsachtige activiteit en innovativiteit. Nieuwe financieringsinstrumenten schoten als paddestoelen uit de grond. Hoewel de wereldwijde vrijmaking van geld- en kapitaalmarkten de economische efficiency dient, vragen velen zich af of de vrijheid niet aan bepaalde grenzen dient te worden gebonden. Ter vermindering van de erratische wisselkoersschommelingen bij voorbeeld, ter beperking van de jacht op ondernemingen en ter versterking van de solvabiliteit van banken. Het probleem is waar de grenzen zouden moeten liggen. Gebruik van voorwetenschap zit in elk geval aan de verkeerde kant van de streep. Het leverde Ivan Boesky een boete van \$ 100 mln. op. Genoeg argumenten om 1986 'the year of money' te noemen 1). Ook al golden de meeste van die argumenten ook in 1985 en zullen zij opnieuw in 1987 gelden.

Vergeleken met de chaos op financiële markten ademde de reële economie in 1986 een serene rust. Het was eigenlijk zelfs iets te rustig, want de 2½% groei die de OECD-landen realiseerden vielen wat tegen in het licht van de sterke olieprijsdaling. Volgens de OECD zijn de voordelen van de olieprijsverlaging nog maar in beperkte mate aan consumenten en bedrijven doorgegeven en leiden zij daar met vertraging tot extra bestedingen 2). De positieve kant hiervan is dat de olie-importerende landen in 1987 nog wat extra niet-inflatoire groei te goed hebben. De OECD verwacht dat de economische groei in de lidstaten dit jaar een fractie hoger zal zijn dan in 1986. Ook na 1987 wordt op voortzetting van een gematigde groei gerekend wanneer althans de internationale betalingsbalansonevenwichtigheden geen roet in het eten gooien. Er is op dit punt enige reden tot zorg omdat het Amerikaanse lopende-rekeningtekort ondanks de scherpe daling van de dollarkoers in 1986 nog niet noemenswaardig is geslonken. Wanneer de situatie in 1987 niet verandert kan dat aanleiding geven tot nieuwe onrust op de internationale wisselmarkten en, wat erger is, tot hernieuwde impulsen voor het protectionisme. Dat vormt immers nog steeds de grootste bedreiging voor de internationale welvaart. Hoe belangrijk het ook is dat in Punta del Este de eerste stap is gezet voor een nieuwe handelsronde in het kader van de GATT, iedereen beseft dat er nog een heel lange weg te gaan is voor resultaten kunnen worden geboekt.

Hoe moeilijk het is het protectionistische pad te verlaten, demonstreerde in 1986 de Europese Gemeenschap. Voor de zoveelste keer heeft de financiering van het landbouwbeleid de EG aan de rand van de financiële afgrond gebracht. Wanneer er geen maatregelen worden getroffen gaat de Gemeenschap in de tweede

helft van 1987 failliet. Bij de nationale parlementen is langzamerhand de bereidheid verdwenen nog meer geld uit de zakken van de belastingbetaler te kloppen om het inkomen van boeren op peil te houden. Daarom is de Europese Commissie enkele weken geleden met drastische voorstellen gekomen voor een beperking van de productie van zuivel en vlees. Hoewel de maatregelen de meest ingrijpende worden genoemd in de 25-jarige geschiedenis van de EG is het de vraag of zij ver genoeg gaan om de overproductie onder de knie te krijgen. Ook in andere sectoren dan de landbouw had de Gemeenschap in 1986 weer veel moeite met adequate besluitvorming. De behandeling van Lord Cockfields agenda 3) voor de totstandkoming van een interne markt in 1992 liep ernstige vertraging op. Bij het huidige besluitvormingstempo mag het verbazing wekken als de interne markt er vóór 2000 is.

Voor de Nederlandse economie was 1986 een goed jaar. De rendementen van bedrijven en de koopkracht van particulieren vertoonden een duidelijke stijging. De werkloosheid nam met 50.000 af. De verwachtingen zijn dat deze gunstige ontwikkelingen zich in 1987 zullen voortzetten. De collectieve sector maakte een moeilijker jaar door. De terugval van de aardgasbaten sloeg een gat van f. 12 mrd. in de begroting. Dit noodzaakt voorlopig tot voortzetting van het beleid gericht op sanering van de openbare financiën. Als het aan Lubbers en de zijnen ligt zal dat ook gebeuren. Zij werden herkozen om het karwei af te maken. Er zijn nog harde noten te kraken. De hardste is wellicht de gigantische afslankingsoperatie waarmee het kabinet vlak voor de kerst op de proppen kwam. 28.000 banen moeten in de komende vier jaar bij het rijk verdwijnen, deels door opheffing, deels door afstoting van taken naar de particuliere sector. Dit vergt grote veranderingen in het beleid van de overheid, zoals prof. Rutten in zijn nieuwjaarsartikel uiteenzet. Ook in de collectieve sector moet de 'nieuwe zakelijkheid' gaan heersen. De rijksoverheid moet zich terugtrekken op haar primaire taken en afstoten wat er af te stoten valt. En zij moet de oude voorliefde voor overkoepelende beleidsconcepties volledig afzweren. Dit is meer dan een koerswijziging; het is een bureaucratische cultuurschok.

Toch waren er schokkender gebeurtenissen in 1986, met name op ecologisch gebied: de ontploffing van een kernreactor bij Tsjernobyl en de vergiftiging van de Rijn door Sandoz en Ciba-Geigy. Zij vormden dramatische uitschieters in het dagelijkse patroon van water-, bodem- en luchtverontreiniging. Zij wezen op de betrekkelijkheid van het begrip 'economische productie' wanneer de contraproductie wordt veronachtzaamd. Hier dient de overheid zich niet terug te trekken. Hier is juist strengere regulering geboden.

Geld, gas en gif waren trefwoorden in het nieuws van 1986. Zij verwezen naar onevenwichtigheden in de economie. In de financiële sector, in de openbare financiën en in de verhouding tussen productie en milieu. Geld, gas en gif zullen ook in 1987 wel weer van zich doen spreken. Die onevenwichtigheden verdwijnen niet in één jaar tijd.

L. van der Geest

1) The year of money, *The Economist*, 20 december 1986, blz. 13.

2) OECD, *Economic outlook*, nr. 40, Parijs, december 1986.

3) Commissie van de Europese Gemeenschappen, *De voltooiing van de interne markt*, Witboek van de Commissie voor de Europese Raad, Brussel, juni 1985.